

Yousef en zijn familie

Het eerste hoofdstuk uit het boek

“Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg”

Marrie Stoffer

Omslag ontwerp van Entisar Al-Ghareeb

Zij maakte deze afbeelding, een dubbelgezicht, nadat ik haar had verteld over de inhoud van het boek. Het kunstwerk drukt het verbinden van culturen uit.

Entisar Al-Ghareeb is journaliste en kunstenares, en kwam ruim 13 jaar geleden als vluchteling naar Nederland. Vanwege haar universitaire achtergrond kon ze rekenen op steun van het UAF, een organisatie die al 65 jaar studie en werk voor hoger opgeleide vluchtelingen stimuleert.

Met de koestering van een fijne jeugd in een mooie omgeving, heeft zij voor diverse opdrachtgevers gewerkt als journalist in Irak en Jordanië. Na haar studie in Nederland heeft zij zich opnieuw gericht op de mediajournalistiek en het schrijverschap. Door haar levenservaring is ze in staat mooie proza te schrijven. Zij won hiermee al drie keer de El Hizjra Literatuurprijs voor proza. Deze literatuurprijs is de belangrijkste literaire waardering voor Arabische auteurs in Nederland en levert elk jaar weer nieuw talent op.

Naast het schrijven houdt Entisar zich bezig met fotografie en scheidt zij kunst, o.a. schilderen en mozaïek. In haar dagelijks leven is zij sociaal en maatschappelijk betrokken bij vele activiteiten in de stad waar ze woont.

[www. Entisaral-ghareeb.nl](http://www.Entisaral-ghareeb.nl)

© 2013 Marrie Stoffer

ISBN 978-90-821125-0-4

NUR 135

Een uitgave in eigen beheer.

Alles uit deze uitgave mag worden doorgegeven
wanneer het bijdraagt aan de kwaliteit van leven van anderen.

www.connettersi.nl

marrie.stoffer@connettersi.nl

Inleiding

Yousef en zijn familie

is het eerste hoofdstuk uit *“Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg”*

In “Yousef en zijn familie” maak je kennis met een vluchtelingengezin die zorgen heeft om een zoon met een verstandelijke beperking. Het leven van de familie is totaal veranderd sinds zij, door angst gedreven, hun dorp verlieten. In het land van herkomst was het ondenkbaar maar in dit nieuwe land wordt de zorg voor Yousef gedeeld met professionals. Yousef gaat in een zorgvoorziening wonen, dit heeft grote impact op Yousef zelf maar ook op zijn ouders en zussen. Bijna-volwassen jongens en meisje die geen familie van elkaar zijn en toch in één huis wonen? Dat past niet binnen de cultuur en de islam. Doordat de ouders de taal niet kennen kunnen zij niet duidelijke maken wat zij belangrijk vinden voor Yousef, dit veroorzaakt frustraties bij moeder en bij de professionals. Hoewel verschillende humanitaire organisaties hulp bieden, ervaart de familie vooral eenzaamheid en onbegrip.

Zonder de zorg voor Yousef krijgen de ouders tijd om na te denken over het verleden, heden en de toekomst. De ouders maar ook de zussen voelen zich verloren tussen het land van herkomst en Nederland, dit geeft het gevoel van nergens thuis. Moeder heeft zorgen voor de toekomst van haar kinderen vanwege grote onzekerheden en allerlei nieuwe gewoonten. De familie maakt kennis met ideeën die helemaal nieuw zijn; mantelzorg, pleegzorg, zorg voor ouderen buiten de familie, mannen die vrouwen verzorgen en omgekeerd! Door zoveel veranderingen ontstaat er een verlangen naar toen alles vertrouwd en vanzelfsprekend was. De confrontatie met ideeën van deze nieuwe wereld zijn moeilijk te begrijpen, omdat ze ver af staat van de vanzelfsprekendheden uit land van herkomst.

‘Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg’

is een boek voor professionals binnen de zorgverlening in de ruimste zin van het woord, dat vertelt over de praktijk van alledag en de verschillende vraagstukken die zich daarin aandienen.

Het boek biedt een basis voor diverse takken van zorg, onderwijs en opvoeding. Ook mantelzorgers en thuiszorgmedewerkers zullen herkenning vinden in de aangereikte onderwerpen.

“Culturele diversiteit in de zorg, niet beschreven als een methodisch instrument maar vanuit verschillende perspectieven. Dat maakt het boek verrassend en compleet. Diversiteit start met reflecteren op jezelf en het zicht hebben op je eigen referentiekader en socialisatieproces. Dit boek vormt hiertoe een waardevolle bijdrage.” Docent aan de Haagse Hogeschool, academie voor Sociale Professies, M.W.D.

“Gewoon Anders, geschreven voor een ieder die zich betrokken voelt en zich daadwerkelijk wil inzetten voor het welzijn van de migrant”. Het boek beschrijft op een toegankelijk wijze de diverse stadia van het migratieproces en de invloed van taalverschillen, levenscycli en religies op deze ontwikkelingsgang.” Sr. adviseur V & V sector

“Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg”

is te bestellen via www.connettersi.nl

**“Het belangrijkste is
om niet op te houden
met het stellen van vragen”.**

Albert Einstein

Yousef en zijn familie

Marrie Stoffer

Inhoudsopgave **Yousef en zijn familie**

In grijs weergegeven is de verkorte inhoud van het volledige boek 'Gewoon anders!'

Inleiding	3
Over de auteur	8
Voorwoord	10
1. Yousef en zijn familie	12
1.1 Kennismaking met de familie	12
1.2 Het leven van de familie	14
1.3 De zorg voor Yousef wordt gedeeld.....	16
1.4 Een ander huis voor Yousef	17
1.5 Elkaar niet verstaan	20
1.6 Leven zonder Yousef in huis	22
1.7 Nergens thuis	24
1.8 Zorgen voor de toekomst	25
1.9 Nieuwe ideeën	28
Kernpunten.....	29
Met dank aan	30
2. Transculturele benadering	41
3. Ontstaan van kleurrijk Nederland	57
4. Proces van Migratie	71
5. Waar de wieg stond	81
6. Overeenkomsten en verschillen	91
7. Taal	103
8. Horen en verstaan	113
9. Religie	125
10. Opvoeden	137
11. Zorg in de kleurrijke samenleving	147
12. Om over na te denken	169

Over de auteur

Ik ben geboren op het platteland van Overijssel. Zolang ik me kan herinneren vond ik het altijd fijn om weg te gaan. Niet omdat het op de boerderij van mijn ouders niet leuk of goed was, maar door mijn nieuwsgierigheid was ik altijd op zoek naar nieuwe situaties. Die vond ik in andere omgevingen.

Zo was het spannend en mooi om te zien dat andere boerderijen en huizen anders waren ingedeeld, dat het er anders rook en dat er op een andere manier met elkaar werd omgegaan. 'Anders dan thuis' vond ik fantastisch. Door te collecteren voor het goede doel, kwam ik bij veel verschillende woningen binnen.

Na de mbo-opleiding ben ik verhuisd naar een dorp op de Veluwe, om te werken in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. Ik volgde de daarbij horende opleiding tot Z-verpleegkundige.

Met het behalen van het diploma, was het tijd voor een gezin. We leefden in het dorp waar ik al die tijd al woonde. De zorg voor drie kinderen viel mooi te combineren met een baan als Peuterspeelzaalleidster. Daarna werkte ik opnieuw als begeleider van mensen met een verstandelijke beperking. Na enkele jaren had ik weer behoefte aan uitdaging. Ik koos voor de opleiding maatschappelijk werk en dienstverlening.

Met al mijn bagage ben ik vervolgens in een project interculturele zorg gestapt. Multiculturele ervaringen had ik niet en ik kende vrijwel geen migranten. Geen positieve en ook geen negatieve ervaringen stonden mij in de weg; geen vooraannames of vooroordelen.

Het bewustzijn van de verschillen in de Nederlandse samenleving en de bestaande subculturen, was mijn referentiekader. Het bleek een goede basis te zijn om leergierig te ontdekken hoe er tussen samenlevingen verschillen en overeenkomsten zijn.

De opgedane kennis en mijn ervaringen hebben mij verrijkt en zijn voor mij nu reden om het met jou te willen delen. Ook zijn ze aanleiding geweest tot het ontwikkelen van een ondersteuningsprogramma en workshops om professionals werkzaam in de directe zorg handvaten te geven om culturele verschillen te overbruggen en te komen tot transculturele zorg.

Voorwoord

Zoals onze welvaart leidde tot specialisatie en fragmentatie van zorgzaken en zorgtaken, leiden de bezuinigingen in de zorg nu tot een omgekeerde beweging. Zorgzaken en zorgtaken worden overdragen aan familieleden of naasten. Wat er overblijft, is een intensieve zorgvraag, die minder opgedeeld wordt in sectoren en die veelzijdigheid vraagt van de professional. Veelzijdigheid in kennis van zorg en veelzijdigheid van sociale vaardigheden om al die verschillende zorgvragers passende zorg te kunnen bieden. Van de professional wordt verwacht vraag-gestuurd te werken, waarbij men te maken krijgt met mondige cliënten en hun families.

Culturele verschillen in de zorg worden betrekkelijk wanneer men beseft dat er door de verzuiling, meer dan vijftig jaar geleden, al zorgvoorzieningen ontstonden op grond van religie en levensvisie.

Elke professional heeft zijn eigen baggage. De opleiding voor werken in de zorg kende 30 jaar geleden andere thema's en religie speelde een andere rol. Voor jongeren staat de geschiedenis op grotere afstand, maar is culturele diversiteit mogelijk meer vanzelfsprekend.

Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg wil professionals helpen de verwachtingen van de zorgvrager te leren kennen. Enerzijds door kennisoverdracht over het hoe en waarom van verschillen tussen mensen en cultuurgroepen, en aan de andere kant door bewustzijn te creëren over de overeenkomsten en verschillen. Bewustzijn over de basis van persoonlijke normen en waarden, leidt tot meer begrip en inlevingsvermogen voor een cliënt die op een andere manier in het leven staat. Er zijn altijd overeenkomsten naast de verschillen.

Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg wil bijdragen aan de kwaliteit van zorg, die wordt bepaald door de verwachtingen van de cliënt en de omgeving. Bij kwaliteit van zorg gaat het naast de behandeling ook over het ervaren van respect, taal en manier van benaderen. Daarom bestaat het

boek deels uit algemeen informatie en deels richt het zich wat meer op een aantal specifiek sectoren, zoals de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, handicap, geestelijke gezondheid, ouderen, pleegzorg of mantelzorg. Ook thuiszorgmedewerkers zullen herkenning vinden.

Nieuwsgierig? Je kunt dit boek ook beginnen met het lezen van het laatste hoofdstuk, of zomaar midden in een pagina openslaan. De beschreven inzichten zijn niet algemeen geldend maar geven inzicht in een proces dat continu aan verandering onderhevig is: op persoonlijk vlak, vanuit de samenleving, en door de diverse zorgsectoren. Fragmenten uit het boek kunnen aanleiding geven tot gesprekken met collega's, zorgvragers of diens familie zodat ze bijdragen aan een betere relatie. Dergelijke gesprekken zijn voor alle betrokkenen verrijkend, omdat het mensen met elkaar verbindt.

Mocht de inhoud van dit boek voelen als de weergave van een persoonlijke ervaring, dan berust dit op toeval.

“Wanneer jongeren of ouderen in een reguliere voorziening komen ze de emotionele kanten van hun “Wanneer jongeren of ouderen in een reguliere voorziening komen te wonen moeten ze de emotionele kanten van hun cultuur missen, zoals; muziek, kleuren, geuren, eetgewoontes en souvenirs die hen verbinden met de familie traditie.

Daarmee wordt de verbinding met de normen en waarden van de familiegeschiedenis van hen afgenomen.

Het gemis van deze emotionele kant kan ernstige gevolgen hebben, zij worden somber, verdrietig, het kan leiden tot boosheid en ontevredenheid, door vervreemding van de vertrouwde culturele elementen”.

H. Peksen

1

Yousef en zijn familie

Een verhaal van een vluchtelingengezin

Het verhaal van Yousef schetst het beeld van een eenvoudige migrantenfamilie in Nederland, een land waar zelfredzaamheid van burgers belangrijk is. De familie leeft in een land, op een manier waar zij niet bewust voor hebben gekozen. Hun situatie is ontstaan door samenloop van omstandigheden, waarbij zij voortdurend het idee hadden uit nood te moeten handelen en geen keuzes te hebben. Het wordt nog complexer voor de familie wanneer gezinsleden een beroep moeten doen op zorg en hulpverlening.

1.1 Kennismaking met de familie

Een migrantenfamilie die zorgen heeft om een zoon met een verstandelijke beperking.

De vader van Yousef ontmoette ik in de moskee. Ik was daar met een collega om te vertellen over de mogelijkheden van ondersteuning van de zorg voor kinderen met een beperking. Na afloop kwam vader naar ons toe en vertelde over zijn zoon die tijdelijk niet thuis woonde omdat er problemen waren geweest. In zijn beperkte Nederlands vertelde hij over Yousef en de moeilijkheden die hij thuis en in de buurt veroorzaakte. Door het luidruchtige praten van Yousef en zijn drukke houding was er onrust ontstaan in

hun straat. Vader legde uit dat Yousef de deur uit liep en voordat zijn ouders en zussen het wisten de bus nam naar de stad. Zodra de familie dit dan ontdekte, namen zij de eerstvolgende bus, maar voordat zij Yousef gevonden hadden, had hij soms al in een winkel iets weggenomen wat hij wilde hebben. Geld had hij niet bij zich en zo werd vervolgens de politie erbij gehaald. Die droeg hem vervolgens over aan de familie of bracht hem thuis voordat de familie hem in de stad had gevonden. Zo veroorzaakte Yousef spanningen in de straat en stress in het gezin. Reden voor hulpverleners om hem tijdelijk ergens anders te laten wonen. Binnenkort zou Yousef weer thuis komen wonen, waarna het waarschijnlijk opnieuw tot problemen zou leiden. Vader zei tegen mij en mijn collega: "Het lot van mijn zoon ligt in jullie handen".

Binnen twee weken nadat we vader hadden gesproken in de moskee, heb ik samen met mijn collega de familie thuis bezocht. Het gezin sprak een dialect, verwant aan de taal die mijn collega kende van zijn land van herkomst.

Vader en zijn vrouw vertelden ons hoe zij de laatste 10 jaar hadden geleefd en welke problemen er nu waren. Het gezin bestond aanvankelijk uit vader, moeder, twee zoons en twee dochters. De oudste zoon bleek zich onttrokken te hebben aan het gezinsleven en leefde vooral 's nachts. Ook al woonde hij nog thuis, hij was niet echt onderdeel van het gezin.

Ouders en Yousef zelf waren tijdens ons eerste bezoek van slag en snel emotioneel vanwege het afscheid van de oudste dochter: zij was een week eerder getrouwd met een man uit het land waar zij vijf jaar als vluchteling hadden gewoond. Door het huwelijk kon ze bij haar geliefde blijven wonen en een leven opbouwen in een voor haar bekende omgeving en met een taal die zij inmiddels kende.

Vader zei: "Ik leg het lot van mijn zoon in uw handen". Deze uitspraak heeft een dubbele betekenis: aan de ene kant geeft hij blijk van vertrouwen in de persoon en de zorg die kan worden verleend. Tegelijkertijd legt hij de verantwoordelijkheid voor zijn zoon bij de persoon en zorgorganisatie, waarmee hij de persoon of organisatie zal aanspreken op wat er gebeurt met zijn zoon.

Te leven in afhankelijkheid én onzekerheid vraagt enorm veel van degenen die het overkomt.

Omdat de oudste dochter het gezin nu verlaten had, bemiddelde de tweede dochter, die nu de oudste was, als tolk en contactpersoon voor Yousef en haar ouders. Deze zus voelde zich zeer verantwoordelijk voor het gezin, maar werd gehinderd door haar beperkte kennis van de Nederlandse taal en de trauma's die ze had opgelopen tijdens het leven als vluchteling. Door het ontbreken van een verblijfsvergunning kon ze geen taal cursus of opleiding volgen en geen sociaal leven opbouwen. Haar stress, haar zwakke gezondheid en het ontbreken van een verblijfsvergunning alsook een zeer beperkt sociaal netwerk, maakten dat ze in een kleine wereld leefde. Er stond weinig positiefs tegenover de belasting en zorg voor haar ouders, broer en zusje. Het jongste zusje was nog leerplichtig en ging naar school, waardoor haar wereld en kennis zich met name uitbreidde.

1.2 Het leven van de familie sinds zij hun dorp verlieten

Het verhaal van Yousef en zijn familie, is een verhaal van acht jaar leven als vluchteling en daarmee overgeleverd zijn aan vele onzekerheden in een onbekende omgeving.

De ouders vluchtten met een deel van het gezin, vijf jongste kinderen, vanuit een heel arm deel van een niet westers land, naar een Europees land.

Na vijf jaar zonder verblijfsvergunning in dat land te hebben gewoond, voelde de familie zich ook daar bedreigd en vluchtte opnieuw. Zo kwam het gezin in Nederland. Ze werden na aankomst ondergebracht in een asielzoekerscentrum, azc. Omdat Yousef anders was dan andere kinderen en veel onrust veroorzaakte in het azc, werd in overleg met het Leger des Heils een woning voor de familie gezocht. Het gezin woonde met zes personen in een woning met drie slaapkamers. Geen van de gezinsleden had nog een verblijfsvergunning waardoor er allerlei beperkingen waren in wat zij konden

en mochten doen. Het gevolg was dat de familie genoodzaakt was veel binnen te zitten. Met een gezinslid als Yousef, hing er een constante spanning in huis. Hij maakte veel geluid, had veel bewegingsruimte nodig en luisterde slecht naar zijn ouders en zussen of broer. Zijn beperking maakte dat hij 's nachts onrustig was en uit bed kwam. Dit gaf weer onrust bij de andere familieleden. Yousef sliep bij zijn zussen op de kamer zodat zij degenen waren die 's nachts voor hem zorgden. De beperking van Yousef had ook invloed op zijn eetpatroon, hij was onverzadigbaar en nam regelmatig eten uit de kasten, koelkast of vriezer. Hij wilde altijd eten en dat terwijl er weinig geld was om voedsel te kopen. De familie werd gesteund met voedselpakketten, maar dit eten werd door moeder niet gebruikt omdat het volgens haar niet halal was.

De goede intentie om de familie te helpen met voedselpakketten werd niet begrepen. Het ontbrak de hulpaanbieder aan daadwerkelijke kennis en betrokkenheid bij de familie. Moeder kon haar enige houvast, haar geloof in de islam, niet loslaten. Ze gebruikte het aangeboden voedsel niet omdat ze dacht dat het niet halal was.

Nadat Yousef weer thuis woonde ben ik, als ambulante begeleider, een aantal maanden nadrukkelijk betrokken geweest bij de familie. Soms was de sfeer benauwd en bedrukt vanwege de vele onzekerheden die er waren. Men had moeite met het dagelijkse ritme omdat er geen plannen en doelen waren voor de dag, geen inkomen, het moeten leven van gunsten, geen zekerheid over de verblijfsstatus, geen toekomstperspectief. Hoewel verschillende humanitaire organisaties hulp boden, ervoer de familie vooral eenzaamheid en onbegrip.

Wanneer bij hulpverleners kennis over halal en haram eten bespreekbaar was gemaakt, werd een belangrijk deel van de ontevredenheid voorkomen.

Er waren ook veel spanningen rond Yousef; over wat hij binnens- en buitenshuis deed, de overlast in de buurt. Vanuit zijn frustratie en boosheid wilde hij de gezinsleden slaan of liep hij weg. Hij wist hoe hij zijn ouders en zussen in hun zorgzaamheid kon kwetsen. Uiteindelijk is Yousef in een woonvoorziening geplaatst. Het gaf de familie enige rust in huis, maar daarvoor in de plaats kwam een gevoel van falen en tekortkoming ten opzichte van hun zoon en broer. Dit gevoel veroorzaakte vervolgens ontevredenheid en onbegrip bij het gezin over de gang van zaken in de woonvoorziening. Hierdoor ontstonden er spanningen tussen de familie en de begeleiders van Yousef. De familie was niet tevreden over de kwaliteit van zorg.

1.3 De zorg voor Yousef wordt gedeeld

In het land van herkomst is het ondenkbaar om zorg voor een kind toe te vertrouwen aan mensen buiten de familie.

Hoewel Yousef al eerder tijdelijk in een woonvoorziening woonde, heeft deze, door anderen opgelegde, definitieve beslissing, grote impact op de familie en Yousef zelf. Binnen de cultuur van de familie is het bijna niet mogelijk dat een kind het ouderlijk huis verlaat, anders dan om te trouwen. En zelfs dan blijft er een zorgplicht van de kinderen naar de ouders. Hoe moet deze familie aan de andere kinderen en de familie in het thuisland uitleggen dat Yousef niet meer thuis woont, maar in een huis met Nederlandse mensen? Een moslim samen met niet-moslims, het is moeilijk te begrijpen voor de ouders zelf, laat staan dat ze het kunnen uitleggen aan anderen.

De familie heeft het gevoel op grote afstand te staan van Yousef. Zijn ouders en zussen waren er altijd voor hem en zij wisten wat hij wilde en bedoelde, bijna nog voordat hij het op zijn manier kenbaar had gemaakt. Nu zijn de contacten van Yousef met zijn ouders beperkt tot enkele keren per week bellen of een bezoek van zijn ouders en zussen. Om de twee weken gaat Yousef van vrijdagmiddag tot maandagochtend naar huis.

Eén van de eerste vaardigheden die een Nederlands kind leert, is eten met een lepel en later met een vork. In veel andere culturen zoals Indonesische en Surinaamse, maar ook in de Arabische en Turkse cultuur, is eten met de handen een vanzelfsprekend.

1.4 Een ander huis voor Yousef

Wonen in een zorgvoorziening, heeft grote impact op Yousef, zijn ouders en zussen, er zijn veel veranderingen en de overeenkomsten met thuis zijn gering.

Binnen de woonvoorziening woont Yousef samen met vijf andere jong volwassenen in één huis. Hij heeft net als de anderen een eigen kamer en daar zit hij soms als hij terug is van de dagactiviteiten. Op zijn kamer kan hij naar zijn eigen tv-zenders kijken in de taal van zijn familie. Om hem heen staan de herinneringen, cadeaus en foto's van zijn ouders en zussen. Zijn moeder en zus hebben er voor gezorgd dat de kamer een heel klein beetje lijkt op thuis. Het schilderij doet denken aan het land van herkomst en een klok die de tijden van gebed kan aangeven, staat thuis ook in de kamer.

Yousef is nooit zo lang op zijn kamer, de huiskamer is gezelliger; er is meer aandacht en er heerst een gevoel van erbij te horen. Het meeste mist hij nog het eten, de geuren van het eten en de gerechten die zijn moeder kookt. Van zijn ouders mag hij zoveel eten als hij wil, hier mag hij maar één bord en soms niet eens vol, omdat men zegt dat hij te dik is. Thuis eet hij vaak met zijn handen, zoals in zijn land van herkomst heel gewoon is, hier moet hij met een lepel of vork eten. Thuis kan hij zo naar buiten lopen, hier mag hij niet zomaar naar buiten lopen. De deur zit vaak op slot, niet speciaal voor Yousef, zo zeggen de begeleiders, maar het neemt wel zijn vrijheid van bewegen weg.

Aan kinderen die vanwege een handicap niet het ontwikkelingsniveau van een 4-jarige bereiken, worden zelden grenzen gesteld (in sommige culturen). Er wordt veel toegegeven omdat ouders denken dat het kind niet anders kan.

Yousef is de enige islamitische jongen en daarom wordt er niet halal gekookt. De begeleiders zeggen er rekening mee te houden dat hij geen varkensvlees krijgt. Moeder is niet overtuigd dat hij halal eten krijgt, want halal is toch echt anders dan 'geen varkensvlees'. Ook het gebruik van producten met varkensvet of gelatine zijn haram en geen halal.

Halal is vlees dat op de juiste manier is geslacht: onverdoofd en met een zegen van de imam. Als beleg op de boterham mag Yousef zoet of kaas, er zijn geen halal vleeswaren voor hem.

Als moeder op bezoek gaat neemt ze vaak eten mee voor Yousef en de andere bewoners. Maar het lijkt erop dat niet iedereen blij is met het meegebrachte halal voedsel. Begeleiders nemen het aan en zetten het in de koelkast in plaats van het gezamenlijk op te eten, want daarvoor heeft moeder het in de eerste plaats gemaakt.

Halal betekent: "Rein met de zegen van God".
Halal geldt niet alleen voor het eten, ook iemands houding, uitstraling of omgeving dienen halal te zijn.
Zoniet, dan is het haram: onrein en niet de goedkeuring van God waardig.

De ouders van Yousef vinden het moeilijk te begrijpen dat hij samenwoont in een huis waar ook meisjes wonen. Bijna- volwassen jongens en meisjes die geen familie zijn van elkaar en toch in één huis wonen? Dat past niet binnen de cultuur en de islam. In het huis wonen drie jongens en twee meisjes maar er werkt maar één man, verder allemaal vrouwen. Vanuit de islamitische overtuiging horen mannen de jongens en mannen te verzorgen en vrouwen de meisjes en vrouwen.

In niet-westerse culturen kan de ouder- kind relatie een leven lang centraal blijven staan. Er is weinig tot geen aandacht voor de volwassenheid, d.w.z. ruimte voor jongeren om eigen keuzes te maken, los van de ouders.

Hoewel de ouders en zussen van Yousef geloven dat de mensen die er werken hun best doen, voelen zij zich er niet gerust bij en zijn bezorgd. De andere jongens en meisjes zijn anders dan Yousef, zij doen rare dingen en maken soms rare geluiden. Yousef is geen gewone jongen, maar hij is niet zo vreemd als de andere kinderen.

Omdat hij de aandacht van de begeleiders moet delen met de andere jongeren krijgt Yousef minder aandacht dan thuis. Dat levert spanning en stress op die hij, door het onvermogen om het te verwoorden, uit in boosheid en soms zelfs in schreeuwen of slaan.

Overdag gaat hij naar dagbesteding waar hij weer andere groepsgenoten heeft, ook jongens en meisjes en ander begeleiders. Daar eet hij ook zijn lunch en ook daar mag hij maar een paar boterhammen, in plaats van de hoeveelheid waar hij zin in heeft.

De dagbesteding is ook iets waar moeder zich boos over maakt. Haar zoon is in veel dingen een kind, maar hij moet wel van alles doen waar geen waardering in de vorm van geld tegenover staat. Als dagbesteding werk is, verdient haar zoon geld. Wanneer dagbesteding geen werk is, is het toch ook niet verplicht.

In sommige culturen worden aan zieken weinig tot geen verwachtingen gesteld. Wanneer iemand ziek is, zijn er geen verplichtingen.

Yousef gaat tijdens de dagbesteding vaak met een kar door het park en langs de huizen om papier of ander afval op te halen. Moeder vindt dat niet goed omdat het vies werk is en onrein, maar ook begrijpt ze niet waarom hij verplicht is dit te doen en hij er geen geld mee verdient.

1.5 Elkaar niet verstaan

De frustratie van het niet duidelijk kunnen maken wat belangrijk is, leidt tot spanning en stress een gevoel van onvermogen.

Yousef en zijn familie spreken een dialect, zijn ouders en zussen kennen de nationale taal van hun geboorteland niet. Omdat de jongste kinderen nog erg jong waren bij het verlaten van het dorp, kennen zij het dialect van hun ouders niet echt goed. Ook de landstaal beheersen zij niet werkelijk. De kinderen kennen daarnaast de taal van het land waar zij vijf jaar als vluchteling hebben gewoond ook gedeeltelijk. Nederlands wordt door de broer en zus minimaal gesproken en begrepen.

De ouders van Yousef zijn analfabeet en het lukt hen niet om de taal te leren tijdens de daarvoor bedoelde taalcursussen. Het is voor moeder zwaar om naar taallessen te gaan. Eerst moet zij alleen met de bus, dan een eindje lopen en dan voor het eerst in 50 jaar een aantal uren les, taallessen. Als kind heeft ze nooit op school gezeten. Alles wat ze kan heeft ze van haar moeder, zussen of de vrouwen uit het dorp geleerd. Leren, naar school gaan, is erg ingewikkeld en levert weer andere stress op.

In gesprekken met begeleiders heeft moeder haar eigen manier om kenbaar te maken wat zij belangrijk vindt. Ze ondersteunt haar beperkte woordenschat met lichaamstaal. Door haar houding worden de woorden en boodschappen die zij in haar eigen taal uitspreekt versterkt. Stem verheffen is haar manier om aan te geven dat ze anders over situaties denkt en het niet eens is met wat wordt voorgesteld.

Na afronding van het gesprek deed moeder haar tas open en deelde mandarijnen uit. Het was haar manier om duidelijk te maken dat haar boosheid niet gericht was op de persoon, maar op de situatie.

Bij officiële gesprekken tussen begeleiders en de ouders van Yousef, wordt een tolk in geschakeld en zijn de zussen altijd aanwezig. Een tolk biedt niet altijd succes, omdat er voorbeelden zijn waaruit blijkt dat deze persoon onvoldoende kennis heeft van de inhoud om de woorden juist te vertalen. Accentverschillen dragen dan bij aan miscommunicatie.

Tijdens een gesprek begon moeder steeds harder te praten tegen de begeleiders van haar zoon. De dochter maakte in een korte, tussen-tijdse opmerking aan de begeleiders kenbaar, dat het niet mogelijk was alles te vertalen. Moeder kon het niet begrijpen.

Ook is het voorgekomen dat de tolk niet het juiste dialect spreekt, waardoor het vertalen alsnog door de zussen gedaan moest worden. Voor moeder is het belangrijk te weten wie de tolk is; zij wil weten of hij/zij te vertrouwen is. Doordat er verschillende tolken worden toegewezen door het tolk- en vertaalcentrum, vraagt de kennismaking van moeder met de tolk elke keer weer de nodige tijd. Dit veroorzaakt spanningen bij de begeleiders, omdat zij hiervoor geen tijd hebben gereserveerd en tijd kost geld.

Op momenten dat de dochters tolkten voor hun moeder hadden zij in sommige situaties niet de mentale ruimte om de vragen of boodschappen van de begeleiders voor hun moeder te vertalen. De moeder-dochter verhouding bood onvoldoende ruimte of mogelijkheden om de vragen en opmerkingen van de professionals bespreekbaar te maken. Vanuit de relatie met hun moeder, was het voor de zussen respectloos om de vragen van de begeleiders te verwoorden. Doordat de dochters het onbegrip niet konden wegnemen tussen professional en moeder werd de toon en houding van moeder steeds heftiger. Na afloop van het gesprek kon moeder non-verbaal duidelijk maken dat ze niet boos was op de persoon maar op de situatie.

Grote veranderingen in het leven van mensen zijn moeilijk te accepteren wanneer men het beleeft als 'geen keuze hebben'. Daarbij komt ook dat het losgerukt zijn van alles wat een mens dierbaar is, als extra zwaar wordt ervaren.

Financiële kwesties zijn beladen en moeilijk bespreekbaar doordat het beeld dat moeder heeft niet overeenkomt met de werkelijkheid. Haar vertrouwen in mensen is door haar ervaringen beschadigd en haar angst is dat anderen financieel voordeel halen uit hetgeen voor haar en haar familie is bestemd. Haar angst is dat zij en haar gezin niet ontvangen waar zij recht op hebben. Moeder weet niet wie ze kan vertrouwen, wie status heeft of van wie zij duidelijkheid kan verwachten. Het beeld dat moeder heeft van een eindverantwoordelijke of leidinggevende, komt niet overeen met wat zij ervaart. . In de zorg lopen eindverantwoordelijken namelijk niet in speciale kleding, uniform of pak.

1.6 Leven zonder Yousef in huis

Tijd om na te denken over het verleden, heden en de toekomst. Het gemis van de vertrouwde omgeving en de onzekerheden voor wat zal komen worden sterker.

Voor iedereen is er veel veranderd sinds Yousef niet meer thuis woont. Het is rustiger, maar daardoor is er meer tijd om na te denken over de afgelopen jaren. Moeder heeft moeite met de verschillen tussen het leven in het land van herkomst en het leven nu, in Nederland. Ze woont nu in een straat, in een rijtjeshuis, met voor en achter enkele vierkante meters grond. Een afscheiding laat zien welk gedeelte van hen is en wat er hoort bij de mensen die naast hen wonen.

De Nederlandse huizen hebben veel ramen om het licht en de zon binnen te laten. Huizen in landen rond de evenaar hebben vaak weinig ramen om het zonlicht en de warmte buiten te houden.

Het leven in het vroegere dorp was anders, met veel ruimte om het huis. Het was niet duidelijk waar de grond van de één ophield en dat van de ander begon. De huizen in het dorp hadden dikke muren en weinig ramen, om zowel de kou als de warmte buiten te houden. Het huis waar ze nu wonen

heeft dunne muren en veel ramen waardoor buren klagen over te veel lawaai. In het land van herkomst was het buiten vaak lawaaiërig omdat er van alles gebeurt in een dorp waar de mensen elkaar al jaren kennen en elkaar helpen op allerlei gebied. Hier in de straat kan het stil zijn. Ze weet wie er in het huis naast hen wonen en de mensen die drie huizen verder wonen, kent zij van gezicht.

Het leven in haar dorp bestond uit elke dag werken in en om het huis. In dit huis is weinig te doen. Het huis heeft kleine kamers met veel ramen. Doordat alles buiten van steen is en de kamers afgesloten kunnen worden is er weinig stof en vuil, waardoor er minder werk is in huis. De kleine ruimte buiten wordt door de vader van Yousef verzorgd. Ook hij heeft weinig te doen, al is het voor hem anders. Hij is ouder en zijn lichaam is niet sterk meer door het harde werken in de bergen.

De geschiedenis van een land, haar volk en de religie, zijn van grote invloed op hoe mensen vinden dat een samenleving eruit moet zien en wat de basis is voor een goede relatie met familie, collega's of vrienden.

De andere zoon die meegegaan is op de vlucht uit het dorp, is een eigen weg gegaan: hij heeft gekozen voor een eigen leven. Vader weet niet hoe deze zoon leeft en wat hij doet. Het is rustiger geworden nu deze broer van Yousef niet meer thuis woont, de politie komt niet meer voor hem aan de deur en dat geeft minder stress.

Vader heeft een tuin waar hij muntplanten heeft staan voor de thee en waar hij in het voorjaar en zomer tomaten, paprika's en uien verbouwt. Zijn vrouw kan dit gebruiken voor het eten en zo besparen ze weer geld. Ook is hij goed in fietsen repareren. Soms vindt hij halve fietsen langs de weg, de mensen geven die mee aan de vuilnisauto. Allerlei onderdelen neemt hij mee en zo kan hij er weer een hele fiets van maken voor zijn dochter of voor zichzelf.

De fiets gebruikt hij om naar de moskee te gaan. Het fijne van de moskee is, dat hij er weer bijna zijn eigen taal hoort. Hij kan met de andere mannen praten over zijn land en wat daar nu gebeurt.

1.7 Nergens thuis

Verloren voelen tussen het land van herkomst en Nederland, nergens een gevoel van veiligheid kunnen ervaren.

Sinds haar gezin meer dan acht jaar geleden vluchtte uit het dorp, waar ze een deel van de kinderen en ook haar familie, broers en zussen en neefjes en nichtjes, moest achterlaten, is er veel gebeurd. Moeder mist haar kinderen, de familie, maar ook de dagelijkse contacten met de vrouwen uit het dorp. Ze mist het om samen met andere vrouwen op het land te werken en thee te drinken. Ze mist het plein in het dorp waar 's avonds de dag werd doorgesproken.

Soms kookte ze samen met andere vrouwen, zoals tijdens het Suikerfeest of andere speciale feesten. In Nederland heeft ze dit allemaal niet. Ze kent weinig mensen met wie ze in haar eigen taal kan praten. Met haar burens kan ze niet praten omdat zij haar niet verstaan. Ze kunnen ook niet begrijpen wat haar bezighoudt, ze leven op een andere manier dan zij.

Het is een universeel gegeven dat migranten kortere of langere tijd vasthouden aan de waarden van het land van herkomst. Het is een geringe zekerheid in een nieuwe leefwereld.

Er zijn wel vrouwen uit haar eigen land die komen theedrinken en haar vragen naar het dorp en haar familie, maar deze vrouwen kennen de familie niet en weten daardoor niet waarom het voor haar zo belangrijk is. De gesprekken zijn zo anders dan toen in het dorp. In het dorp kende iedereen elkaar vanaf de geboorte tot aan de dood.

Moeder kan haar zorgen over haar kinderen maar met weinig mensen delen, omdat zij en de andere vrouwen niet samen zijn opgegroeid of bij elkaar in een dorp hebben gewoond.

Sinds de papieren en het paspoort geregeld zijn, gaat ze soms op vakantie naar het dorp van haar familie.

De voorbereidingen maken haar blij, maar de eerste keer dat ze er na vele jaren was, bleek er veel veranderd. De familie en de andere mensen uit het dorp zijn veranderd sinds zij en haar gezin er vertrokken zijn. Mensen zijn overleden, anderen zijn getrouwd en hebben weer kinderen gekregen...

Yousef was de eerste keer ook mee en dit veroorzaakte veel spanningen. Hij kende de taal niet goed en hij is een kleine jongen in een groot lichaam, zoals haar dochters soms zeggen 'hij is een man maar doet als een kind'. In Nederland noemen ze dit verstandelijk beperkt of gehandicapt. In het dorp gaf het veel spanning en onrust. Hij werd geplaagd waardoor hij boos werd en ging schelden en slaan. Het maakt haar verdrietig dat het dorp niet meer vertrouwd is en in Nederland voelt ze zich niet echt thuis in haar eigen huis.

Migratie doet alle vanzelfsprekendheden wankelen, zowel voor de migranten zelf als voor de nieuwe omgeving waar zij deel van gaan uitmaken.

1.8 Zorgen voor de toekomst

De zorg van moeder voor haar kinderen wordt versterkt door de onzekerheden die de gezinsleden te wachten staan. In deze nieuwe omgeving voelt zij zich niet in staat om haar kinderen tot steun te kunnen zijn .

Elke dag heeft moeder zorgen over haar kinderen, over Yousef, over haar andere zoon die alleen in de stad woont, over haar dochters die getrouwd zijn en in verschillende landen wonen en over de jongste dochter die nog

op school zit. Dit meisje heeft het meeste geluk gehad omdat ze altijd naar school is geweest. Nu leert ze op school om migranten en andere ouders met kinderen als Yousef te kunnen helpen om de juiste weg te vinden voor hulp. Ze weet hoe het moet, want ze heeft al veel gedaan voor haar ouders en voor Yousef.

Door de stress die moeder heeft door de situatie met Yousef, haar andere zoon en alle spanningen uit het verleden, heeft moeder veel lichamelijke klachten. Ze draagt haar dochter op om telefonisch een afspraak te maken en met haar mee te gaan naar de huisarts of het ziekenhuis om te tolken. De afspraken in het ziekenhuis en bij de dokter zijn alleen op een tijd dat de dochter naar school moet, maar het meisje kiest er dan voor een keer niet naar school te gaan, want de zorg voor moeder is belangrijker. Moeder wil niet alleen naar de dokter omdat ze bang is dat ze geen of de verkeerde medicijnen krijgt.

In veel islamitische landen hebben ziekenhuizen streng gescheiden mannen- en vrouwenafdelingen.

In haar dorp ging ze nooit naar de dokter, daar was geen huisarts. De mensen hadden zelf middeltjes om beter te worden. Doordat het leven er rustiger en eenvoudiger was, waren er ook minder zieken. Voor een arts of voor medicijnen moest een reis gemaakt worden van enkele uren. Mensen gingen niet snel naar het ziekenhuis vanwege de reis en het geld dat nodig was om de dokter te betalen.

Bij een bezoek aan een ziekenhuis, moeten er, volgens de islamitische cultuur altijd familieleden mee van het zelfde geslacht, om in het ziekenhuis voor de zieke te zorgen. Moeder ziet dat er in Nederland vaak geen familieleden mee mogen of maar één. Haar dochter mag altijd mee om voor haar te tolken.

De zorg voor het eten van de patiënt en ook zijn/haar lichamelijke

verzorging moet door de familie zelf worden gedaan. Het ligt voor de hand dat er meerdere mensen tegelijk meegaan en beurtelings voor de zieke zorgen.

In het dorp was het ook niet denkbaar dat Yousef niet thuis zou kunnen wonen. Wanneer hij zou zijn opgegroeid in het dorp, kenden alle kinderen hem en waren er niet de problemen die er nu waren. Het liefst zou ze hem ook nu bij haar thuis hebben, maar dat kan niet in dit huis en door de manier waarop ze nu moeten leven. Yousef blijft altijd het kind dat zorg nodig zal hebben, ook al is zijn lichaam dat van een echte man. Juist daarom vindt ze het raar dat hij niet door mannen verzorgd wordt.

Over haar andere zoon heeft moeder veel verdriet. Ze weet niet hoe hij leeft. Het lijkt erop alsof hij ziek is in zijn hoofd; dat hij niet weet wat goed of slecht is. Toen ze voor de tweede keer vluchtten en in het azc kwamen, ging het fout met hem. Ze weet niet wat er is gebeurd, maar sinds die tijd is hij een andere jongen. Toen hij nog thuis woonde sloiep hij vaak overdag, hij mocht niet naar school omdat hij geen papieren had.

's Avonds ging hij de straat op en kwam dan pas thuis als iedereen al lang sloiep. Wanneer hij dan halverwege de middag uit bed kwam, was hij altijd moe en afwezig.

Yousefs broer kan in Nederland een anoniem leven leiden. Dat was in het land en dorp van herkomst onmogelijk en daarom is het voor de ouders erg moeilijk te begrijpen dat dit nu wel mogelijk is.

Soms kwam de politie aan de deur. Die wilde hem spreken of hij moest mee naar het politiebureau. Zij, zijn moeder, begrijpt niet wat er allemaal gebeurt. Ze begrijpt haar eigen zoon niet meer, zoals ook zijn vader hem niet meer begrijpt. Nu woont hij ergens in de stad, maar ze is nooit bij hem geweest. Hij zegt dat het niet kan omdat ze dan drie trappen op moet en

dat kan ze niet. Heel af en toe komt hij thuis, als zijn zussen hem bellen en vragen of hij ook komt omdat iedereen bij moeder thuis is.

1.9 Nieuwe ideeën

De confrontatie met nieuwe vanzelfsprekendheden die moeilijk te begrijpen zijn, omdat het ver af staat van wat zij kennen uit land van herkomst

De zus van Yousef vertelde dat een begeleider tegen haar moeder en haar gezegd had dat ze mantelzorgers zijn voor Yousef. “Ik heb het woord wel eens gehoord op school”, vertelde zus, “maar ik kan het niet vertalen, in ons land zorgen we voor de familieleden die het nodig hebben. Dat is zo vanzelfsprekend dat er geen woord voor is. Misschien is het te vertalen als ‘zorg uit het hart’; zorgen zonder voorwaarde of reden, je doet het vanuit respect voor de ander.”

Kernpunten

- Hoewel verschillende humanitaire organisaties hulp boden, ervaart de familie vooral eenzaamheid en onbegrip.
- Bijna-volwassen jongens en meisje die geen familie van elkaar zijn en toch in één huis wonen? Dat past niet binnen de cultuur en de islam.
- Moeder heeft moeite met de verschillen tussen het leven in het land van herkomst en het leven nu, in een westers land.

Met dank aan

Dit boek had ik niet kunnen schrijven zonder de eindeloze gesprekken met Bedia en Fatima. Door elkaar steeds te bevragen en samen te ontleden waarom voor de één iets vanzelfsprekend was en voor de ander niet, hebben we veel inzichten en kennis gedeeld. Drie etnische verschillen gaven veel stof tot nadenken.

Ook andere collega's hebben mij veel geleerd doordat zij altijd weer bereid waren het gesprek aan te gaan. De spiegel voor gehouden krijgen van een collega werkte verrassend; soms werd ik er blij van soms gaf het erg veel stof tot nadenken. Ik ben de vele gezinnen die ik hier in Nederland en in het land van Bedia's familie heb leren kennen, dank verschuldigd.

Alle inzichten en de mooie gesprekken die ik in mijn persoonlijke omgeving mocht hebben, beïnvloeden mijn kijk op het leven in de Nederlandse samenleving. Ik heb in de gesprekken met de mensen in mijn dorp, ervaren dat verschillen en overeenkomsten tussen generaties, regio's en landen, van alle tijden zijn.

Bedankt Jos, voor alle discussies en inspirerende gesprekken en voor het feit dat je mij tien jaar geleden deze uitdaging hebt aangeboden. Inmiddels ben je een gewaardeerde collega op hetzelfde thema.

Gerard, bedankt voor alle discussies over de familieverschillen die we in ons dragen. Door niet alleen de verschillen te zien maar die ook met elkaar te verbinden, zijn onze drie kinderen opgegroeid tot volwassen mensen. Zij hebben, samen met hun partners, meegeleefd met de ontwikkeling van dit boek.

Marina, door jouw hulp is het een goed leesbaar boek geworden en dankzij Robert is de vormgeving zoals ik het voor ogen had.

Marrie

Ik hoop dat u met plezier dit boek hebt gelezen.
Als u ook nieuwsgierig bent geworden naar de
overige hoofdstukken dan nodig ik u uit om het boek
“Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg”
te bestellen via www.connettersi.nl

Gewoon Anders! Culturele diversiteit in de zorg

is een boek voor professionals binnen de zorgverlening in de ruimste zin van het woord, dat vertelt over de praktijk van alledag en de verschillende vraagstukken die zich daarin aandienen.

Het boek biedt een basis voor diverse takken van zorg, onderwijs en opvoeding. Ook mantelzorgers en thuiszorgmedewerkers zullen herkenning vinden in de aangereikte onderwerpen.

“Ik ben geraakt door het lezen van dit boek! ‘Culturele diversiteit in de zorg’ wordt nu eens niet enkel beschreven als een methodisch instrument. Marrie schrijft heel toegankelijk en herkenbaar en gebruikt steeds verschillende perspectieven. Dat maakt het boek verrassend en compleet. Daarnaast zet het boek aan tot zelfreflectie, dat is waar zij voor pleit. Omgaan met diversiteit start met reflecteren op jezelf en het zicht hebben op je eigen referentiekader en socialisatieproces. Dit boek vormt hiertoe een waardevolle bijdrage.” **Mark van Peufflik MOC, docent aan de Haagse Hogeschool, academie voor Sociale Professies, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening.**

“Gewoon Anders, geschreven voor een ieder die zich betrokken voelt en zich daadwerkelijk in wil inzetten voor het welzijn van de migrant. Het boek beschrijft op een toegankelijk wijze de diverse stadia van het migratieproces en de invloed van taalverschillen, levenscycli en religies op deze ontwikkelingsgang.” **Ben de Laat, Senior adviseur V & V sector.**

